

**Наставно-научном већу
Пољопривредног факултета
Универзитета у Београду**

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ УРАЂЕНЕ
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
мр Светлане Турудије Живановић**

Одлуком Наставно-научног већа Пољопривредног факултета Универзитета у Београду, број 290/8-64., од 20.05.2015. године, именовани смо у Комисију за оцену докторске дисертације под насловом "ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОИЗВОДЊЕ И ПЕРЕРАДЕ ЛЕКОВИТОГ И АРОМАТИЧНОГ БИЉА У СРБИЈИ", кандидата мр Светлане Турудије Живановић.

На основу увида у завршену докторску дисертацију, подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни биографски подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат мр Светлана Турудија Живановић рођена је 17.04.1964. године у Београду. Основну школу и две године усмереног образовања завршила је у Бољевцу, Средњу медицинску школу у Београду. На Пољопривредном факултету Универзитета у Београду дипломирала је 1992. године. Магистарске студије, смер Рурална економија и агробизнис уписала је 2003. године на Економском факултету у Београду и положила све испите предвиђене наставним планом и програмом, са просечном оценом 9,44. У међувремену је објавила више радова из области производње, прераде и тржишта лековитог и ароматичног биља, и учествовала у изради стратегије развоја општине Црна Трава и града Београда. Налази се у радном односу у Институту за проучавање лековитог биља "Др Јосиф Панчић" у Београду.

У Институту за проучавање лековитог биља је добила звање виши стручни сарадник, а у Институту за примену науке у пољопривреди звање истраживач сарадник. Током десет година рада у Институту, радила је на више радних места: референт за набавку, стручни сарадник за кооперацију, руководилац биљне производње и кооперације, руководилац службе

набавке. Тренутно ради на радном месту стручног сарадника у Служби набавке. Служи се француским и енглеским језиком. Члан је друштва аграрних економиста Балкана.

Мр Светлана Турудија Живановић је до сада, као аутор и коаутор, објавила већи број научних и стручних радова у изводу и целини, на домаћим и међународним скуповима, међу којима су и они из области које обухвата истраживање спроведено у предметној докторској дисертацији.

Списак саопштених и објављених научних и стручних радова (хронолошки)

1. Живановић Турудија Светлана, Радојевић В., Рајновић Љ. (2006): Перспективе сакупљања, гајења и прераде лековитог биља у општини Мали Зворник. Међународни научни скуп: Мултифункционална пољопривреда и рурални развој локалних заједница, Специјално издање Економика пољопривреде, 06-07. децембар, Мали Зворник, стр. 151-159.

2. Живановић Т., Цвијановић Д., Живановић Турудија Светлана (2006): Могућност и економска оправданост производње различитих сорти кромпира на територији општине Мали Зворник. Међународни научни скуп: Мултифункционална пољопривреда и рурални развој локалних заједница, Специјално издање Економика пољопривреде, 06-07. децембар, Мали Зворник, стр. 87-95.

3. Живановић Турудија Светлана, Стеванетић С., Живановић Т. (2007): Сакупљање и гајење лековитог биља у циљу унапређења села. Међународни научни скуп: Мултифункционална пољопривреда и рурални развој - очување руралних вредности, 06- 07. децембар, Беоцин, стр. 781-790.

4. Живановић Турудија Светлана, Живановић Т., Стеванетић С. (2007): Економски значај лековитог и ароматичног биља за рурални развој Србије. Међународни научни скуп: Мултифункционална пољопривреда и рурални развој у Републици Српској, Тематски зборник, 13-14. децембар, Јахорина, стр. 97-105.

5. Живановић Турудија Светлана (2007): Економска валоризација лековитог и ароматичног биља у пољопривреди Србије, III симпозијум са међународним учешћем: Иновације у ратарској и повртарској производњи. Зборник извода, 19-20. октобар, Београд, стр. 232-233.

6. Živanović Turudija Svetlana, Živanović T., Arsenijević Ž. (2008): Advantage of cooperation as a way of supply with plant origin raw material. State, possibilities and perspectives of rural development on area of huge open-pit minings. Proceedings, 24-25. april, Banja Vrujci, p. 343-349.

7. Живановић Турудија Светлана, Живановић Т. (2008): Сакупљање и гајење лековитог и ароматичног биља у процесу транзиције села у општини Црна Трава, XIV међународни научни скуп "Власински сусрети 2008". 04-06. септембар, Београд-Власотинце, стр. 278-288.

8. Живановић Турудија Светлана, Живановић Т., Јанковић С. (2008): Производња и прерада лековитог и ароматичног биља у Београду, стање и перспективе, Међународни научни скуп: Мултифункционална пољопривреда и рурални развој III, 04-05. децембар, Београд, стр. 324-333.

9. Живановић Турудија Светлана (2008): Нове тенденције у промету лековитог и ароматичног биља у Републици Србији, Зборник извода, IX Дани лековитог биља, 17-20. септембар, Бабе, стр. 140-141.

10. Живановић Турудија Светлана, Стеванетић С., Живановић Т. (2009): Лековито биље у систему органске производње. IV симпозијум са међународним учешћем: Иновације у ратарској производњи. Зборник радова, Београд, стр. 182-183.

11. Živanović Turudija Svetlana, Živanović T. (2010): Adaptation of the market of the medicinal and aromatic plants to standard of the EU, Monography, Agriculture in the process of adjustment to the common agriculture policy, 11-12. septembar, Skoplje, p. 295-300.

12. Живановић Турудија Светлана, Церанић С., Новковић Н. (2014): Перспективе развоја сектора лековитог и ароматичног биља у Републици Србији, Агроекономика, 61-62 : 56-63.

Одбрањен магистарски рад

13. Живановић Турудија Светлана (2010): Развој тржишта и канали маркетинга лековитог и ароматичног биља у Србији, Магистарски рад, Универзитет у Београду, Економски факултет.

Докторска дисертација мр Светлане Турудије Живановић под насловом "ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОИЗВОДЊЕ И ПЕРЕРАДЕ ЛЕКОВИТОГ И АРОМАТИЧНОГ БИЉА У СРБИЈИ" обима је 153 страна, укључујући списак литературе на 7 страна, биографију аутора на једној и прилога на 3 стране.

Састоји се од пет поглавља на 153 страна. Увод је дат на 10 страна, Закључак на 3 стране, док су остала 3 поглавља дата на 140 страна. Листа коришћене литературе броји 69 библиографских јединица.

Докторска дисертација написана је јасним и разумљивим стилем. Тематски је добро структурирана и у складу са постављеним предметом, циљем и хипотезама.

Први део дисертације је теоријско-методолошког карактера и односи се на концепт и значај употребе лековитог и ароматичног биља у Србији. Затим је дат преглед производње, прераде и промета лековитог и ароматичног биља у Свету. У овом делу рада дата је законска регулатива која се односи на производњу, прераду и промет лековитог и ароматичног биља у Србији.

Други део дисертације представља значајан емпиријски садржај који се односи на организацију производње и промета лековитог и ароматичног биља, како у Свету, тако и у Србији.

2. Предмет и циљ дисертације

Глобални трендови на тржишту лекова и производа фармацеутске индустрије заснивају се на све већем инсистирању на коришћењу лековитог и ароматичног биља.

Знање и искуство лечења биљем које је стицано вековима одржало се до данашњих дана као народна, тј. традиционална медицина. Поред примене у здравственој заштити становништва, лековито и ароматично биље све више се користи у разним гранама индустрије: фармацеутској, козметичкој, хемијској, прехранбеној и др. Савремено друштво је у једном периоду свог развоја у лечењу дало превелики значај синтетичким лековима, а да је при томе занемарена традиционална медицина и лечење лековитим биљем. Тренд повратка природним ресурсима у исхрани и лечењу, који се у развијеним земљама јавља у другој половини прошлог века, а који прати и Србија, допринео је да производња и прерада лековитог и ароматичног биља има све већи значај за привреду једне земље. Повећана тражња за биљним производима захтева бољу организацију производње и прераде, примену савремене опреме и технологије, као и увођење стандарда у све процесе.

Србија има одговарајуће ресурсе за развој производње и прераде лековитог и ароматичног биља (ЛАБ): земљиште, повољну климу, водни потенцијал, биодиверзитет, радну снагу, погоне за прераду ЛАБ-а, као и кадрове и институције које могу да подрже развој овог сектора. Сакупљање биља из природе је дуго био доминантан начин снабдевања тржишта. 70-их година прошлог века почиње интензивније гајење неколико биљних врста (нана, матичњак, камилица, ким, морач). На овај начин се добијају веће количине дроге стандардног квалитета. Србија извози углавном биљне сировине, које у иностранству прерадом добијају на вредности. У Србију се увозе разни полупроизводи као и финални производи од лековитог и ароматичног биља, које би бољом организацијом пословања у сектору могли да производимо и на тај начин задовољимо тражњу на домаћем тржишту, и повећамо извоз.

Имајући у виду значај лековитог и ароматичног биља у заштити и превенцији здравља становништва, као и постојеће ресурсе у сектору ЛАБ-а, дефинисан је предмет истраживања докторске дисертације: Организација производње и прераде лековитог и ароматичног биља у Србији.

Понуда лековитог и ароматичног биља на тржишту Србије потиче из више извора: гајено (култивисано, плантажно), самоникло биље (дивље), тј. сакупљено из природе и из увоза. Сакупљањем самониклог биља баве се берачи (сакупљачи), док се гајењем поред индивидуалних пољопривредних газдинстава баве и поједина предузећа, на сопственим површинама или у кооперацији. У дисертацији је применом различитих метода истраживања представљена организација производње ЛАБ-а у Србији, и на основу добијених података дата препорука за ефикасније моделе организовања и повезивања производње и прераде лековитог биља. Бољом организацијом производње постигло би се економичније пословање, повећана производња сировина уз смањене трошкове, што би повећало конкурентност на домаћем и иностраном тржишту и допринело смањењу увоза и повећању извоза.

Предмет истраживања дисертације је и организација прераде ЛАБ-а у свету и Србији. Субјекти који послују у сектору ЛАБ-а су различите величине и структуре и слабо су међусобно повезани (хоризонтално и вертикално). Прерадом биљних сировина могу се добити различити производи: етарска уља, екстракти, чајеви, дијететски производи, биљни лекови, козметика итд. Ове производе у Србији производе предузећа која су регистрована за

различите делатности: производњу дијететских производа, производњу чајева, извозно орјентисана предузећа која откупљују, производе и прерађују биљне сировине, велепродаје лекова које имају регистровану производњу дијететских производа итд.

Истраживања која су била спроведена током израде дисертације имала су за циљ да покажу да постојећа организација производње и прераде ЛАБ-а у Србији упркос постојећим ресурсима, не даје адекватне резултате, односно да количине сировина и финалних производа не задовољавају тражњу која постоји на тржишту. Један од циљева био је да се укаже да се бољом организацијом пословања у сектору ЛАБ-а повећао обим производње и прераде лековитог и ароматичног биља. Такође, циљ је био да се покаже да увођење нове технике и технологије у производњу и прераду доводи до повећаног обима производње биљних сировина и финалних производа, и да се добија производ конкурентан на домаћем и иностраном тржишту. Још један од циљева је био да се укаже на потребу повезивања науке, производње и прераде, где би се већим ангажовањем државних и финансијских институција постигла ефикаснија и економичнија производња а самим тим остварила већа добит у овом сектору.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Приликом дефинисања предмета и циља истраживања и очекиваних резултата пошло се од 5 основних хипотеза које су се односиле на промене одређених организационих услова и резултата производње и прераде лековитог и ароматичног биља у Србији.

На основу дефинисаног циља истраживања у раду се пошло од следећих радних хипотеза:

Прва хипотеза - Да сакупљање и гајење ЛАБ-а, упркос постојању ресурса (агроеколошких, радна снага, традиција) није довољно заступљено у пољопривреди Србије.

Сектор лековитог и ароматичног биља у Србији, као и тржиште биљних производа у фази је развоја. Специфичност овог тржишта је велики број различито регистрованих актера и берачи (сакупљачи), произвођачи гајеног биља (пољопривредна газдинства), приватна предузећа регистрована за различите делатности, као, као што је: гајење, откуп, прерада, промет лековитог и ароматичног биља и шумских плодова.

Друга хипотеза - Да би се бољом организацијом сакупљања и гајења лековитог и ароматичног биља, повећале количине биљних сировина на домаћем тржишту и за извоз.

И овде је дошло до изражаја непостојање организованог прикупљања, прераде и дистрибуције лековитог и ароматичног биља. Уситњени, слабо организовани на домаћем а посебно на страном тржишту они не представљају респективну производњу.

Трећа хипотеза - Да би боља повезаност произвођача и прерађивача довела до рационалнијег коришћења постојећих ресурса, што би довело до повећања обима производње сировина и финалних производа.

Истраживање спроведено за потребе ове дисертације показало је да не постоји неко тело или институција која би окупила произвођаче и прерађиваче у циљу јединственог наступа у процесу производње, касније и на тржишту. Оно што је карактеристика пољопривреде овде се још јаче огледа. Свако наступа за себе и представља релативно слабу конкуренцију.

Четврта хипотеза - Да би се повезивањем са произвођачима опреме, научно истраживачким институцијама, уз веће ангажовање државних и финансијских институција, постигла економичнија и ефикаснија производња и прерада.

И овде се показало да одсуство државе и њених органа проузрокује стање неорганизованости. Држава својим законским решењима треба да уреди овај простор са правно дефинисаном улогом сваког учесника у процесу производње, прикупљања, прераде и промета лековитог и ароматичног биља. Тај процес би требало да овој производњи врати значај и место који су имали у претходним годинама, а онда да се настоји да искористимо могућности тржишта ЕУ.

Пета хипотеза - Да би организационо повезивање произвођача, прерађивача и промета ЛАБ-а створило економске услове за увођење савремене опреме и нових технологија у све фазе производње и прераде ЛАБ-а, повећало количину и асортиман производа и побољшало економске резултате у сектору.

Проблем уситњености, неорганизованости произвођача, довели су овај сектор у стање преживљавања. Ако се размотре наше могућности, може се рећи да су оне далеко веће од тренутних. Значи, намеће се проблем формирања асоцијација које ће препознати могућности које има делатност производње, прикупљања и прераде лековитог и ароматичног биља.

Може се рећи да добијени резултати истраживања у основи потврђују постављене хипотезе.

4. Садржај дисертације

1. УВОД

- 1.1. Предмет и циљ истраживања
- 1.2. Преглед литературе
- 1.3. Радна хипотеза
- 1.4. Метод рада и извори података

2. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

- 2.1. Појам и употреба лековитог и ароматичног биља
- 2.2. Употреба лековитог и ароматичног биља у Србији
- 2.3. Производња, прерада и промет лековитог и ароматичног биља у свету
 - 2.3.1. Законска регулатива и стандарди
 - 2.3.2. Смернице и стандарди
 - 2.3.3. Сакупљање лековитог и ароматичног биља
 - 2.3.4. Гајење лековитог и ароматичног биља
 - 2.3.5. Органска производња лековитог и ароматичног биља
 - 2.3.6. Прерада лековитог и ароматичног биља
 - 2.3.7. Промет лековитог и ароматичног биља
- 2.4. Производња, прерада и промет лековитог и ароматичног биља у Србији
 - 2.4.1. Законска регулатива и стандарди
 - 2.4.2. Законска регулатива биљних лекова у Србији
 - 2.4.3. Сакупљање лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.4. Гајење лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.5. Органска производња лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.6. Технологија прераде лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.6.1. Сушење лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.6.2. Механичка прерада лековитог и ароматичног биља
 - 2.4.6.3. Дестилација и екстракција
 - 2.4.6.4. Производња биљних производа
 - 2.4.7. Промет лековитог и ароматичног биља
- 2.5. Организација производње, прераде и промета лековитог и ароматичног биља у свету
 - 2.5.1. Организација производње лековитог и ароматичног биља
 - 2.5.2. Организација прераде лековитог и ароматичног биља
 - 2.5.3. Међународне организације у сектору лековитог и ароматичног биља
 - 2.5.4. Организација промета лековитог и ароматичног биља
 - 2.5.5. Хоризонтално и вертикално повезивање у сектору лековитог и ароматичног биља у свету

- 2.6. Организација производње, прераде и промета лековитог и ароматичног биља у Србији
 - 2.6.1. Организација производње лековитог и ароматичног биља
 - 2.6.1.1. Организација сакупљања лековитог и ароматичног биља
 - 2.6.1.2. Организација плантажне производње лековитог и ароматичног биља
 - 2.6.1.3. Организација прераде лековитог и ароматичног биља на нивоу предузећа
 - 2.6.1.4. Организација прераде лековитог и ароматичног биља и готових производа на нивоу сектора
 - 2.6.2. Институт за проучавање лековитог биља „Др Јосиф Панчић“ - студија случаја
 - 2.6.3. Организација промета лековитог и ароматичног биља
 - 2.6.3.1. Организација промета биљних производа
 - 2.6.4. Удружења и институције у сектору лековитог и ароматичног биља
 - 2.6.5. Хоризонтално и вертикално повезивање у сектору лековитог и ароматичног биља
 - 2.7. Могућности унапређења производње, прераде и промета лековитог и ароматичног биља у Србији
 - 2.7.1. Могућности унапређења производње сировина лековитог и ароматичног биља
 - 2.7.2. Могућности унапређења прераде лековитог и ароматичног биља и производње готових производа
 - 2.7.3. Могућности унапређења промета лековитог и ароматичног биља и готових производа
3. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
4. ЗАКЉУЧАК
5. ЛИТЕРТУРА

4. Кратак приказ садржаја дисертације

У првом делу рада тј. уводном разматрању докторске дисертације дефинисан је предмет и циљ рада уз кратак преглед досадашњих резултата истраживања, представљена је методологија истраживања са објашњењима проблема и ограничења у истраживању.

У резултатима истраживања дат је појам и употреба лековитог и ароматичног биља, са посебним освртом на стање у Србији. Да би се боље размотрила ситуација у Србији дат је и преглед стања у свету. У циљу што детаљнијег проучавања овог проблема посебно је анализиран сваки сегмент: гајење лековитог и ароматичног биља, сакупљање лековитог

и ароматичног биља. Посебно треба истаћи чињеницу да је своје место добио и део који се односи на органску производњу. Дат је прецизан опис шта обухвата прерада, а шта промет лековитог и ароматичног биља на територији Србије.

Целокупна претходна разматрања имала су за циљ да дају преглед стања у организацији производње, прераде и промета лековитог и ароматичног биља. Може се рећи да је то стање далеко од задовољавајућег али су у следећем поглављу дате могућности да се то стање побољша. То би побољшање имало за циљ да сви у ланцу производње лековитог биља добију много значајније место, односно да на тржишту добију бар део онога што у свету припада тој значајној производној делатности. Свакако да ће ту морати и држава преко својих институција да одреди место, улогу и значај производње и прераде лековитог биља.

Поглавље Дискусија резултата истраживања је на сажет начин уоквирила све оно што се односи на проблематику производње и прераде лековитог и ароматичног биља у Србији. Тај опис је понудио слику постојећег стања са препоруком како би то требало превазићи и дати овој делатности место које јој припада у свету, а нема разлога да то није случај и у Србији, јер треба имати у виду да ми имамо позитивна искуства са производњом, а нарочито извозом лековитог биља.

На самом крају у поглављу Закључци сумирани су главни резултати истраживања. На основу изведених закључака дате су препоруке и образложења у циљу превазилажења постојећег стања и настојања да тај сегмент производње добије много значајније место.

6. Закључак и предлог

Мр Светлана Турудија Живановић испуњава све суштинске и формалне услове за јавну одбрану докторске дисертације. Дипломирала је на Пољопривредном факултету Универзитета у Београду, магистрирала на Економском факултету Универзитета у Београду. Самостално или у сарадњи са другим ауторима објавила је 12 радова, међу којима су и они из области коју третира истраживање спроведено у докторској дисертацији.

Докторска дисертација мр Светлане Турудије Живановић под насловом „Организација производње и прераде лековитог и ароматичног биља у Србији“ написана је у складу са одобреном пријавом докторске дисертације, на коју је сагласност дало и Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Предметна дисертација представља самостални и оригинални научни рад кандидата мр Светлане Турудије Живановић, заснована на опсежном теоријском и емпиријском истраживању. Резултат и закључци до којих је дошао кандидат представљају научни допринос.

На основу наведеног, Комисија је закључила да су се стекли сви услови за јавну одбрану докторске дисертације и предлаже Наставно-научном већу Пољопривредног факултета Универзитета у Београду да усвоји извештај и одобри јавну одбрану докторске дисертације мр Светлане Турудије Живановић под насловом „Организација производње и прераде лековитог и ароматичног биља у Србији“.

Београд - Земун, 06.10.2015.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Слободан Церанић, редовни професор
Пољопривредног факултета у Београду
(ужа научна област: Менаџмент, организација
и економика производње пословних система
пољопривреде и прехрамбене индустрије)

Др Небојша Новковић, редовни професор
Пољопривредног факултета у Новом Саду
(ужа научна област: Менаџмент и организација
у пољопривреди)

Др Зоран Рајић, редовни професор
Пољопривредног факултета у Београду
(ужа научна област: Менаџмент, организација
и економика производње пословних система
пољопривреде и прехрамбене индустрије)

Др Блаженка Поповић, ванредни професор
Пољопривредног факултета у Београду
(ужа научна област: Менаџмент, организација
и економика производње пословних система
пољопривреде и прехрамбене индустрије)

Др Софија Ђорђевић, виши научни сарадник
Института за проучавање лековитог биља
„Др Јосиф Панчић“ у Београду
(ужа научна област: Фармација и фармакогнозија)

ПРИЛОГ:

Живановић Турудија Светлана, Церанић С., Новковић Н. (2014):
Перспективе развоја сектора лековитог и ароматичног биља у Републици
Србији, *Агроекономика*, 61-62 : 56-63.